

Venäjältä ja Virosta tulleet maahanmuuttajat

Vuonna 2002 Suomessa asui 38 000 Venäjältä ja entisestä Neuvostoliitosta ja noin 8 000 itsenäisestä Virosta muuttanutta ihmistä, joista osa on Suomen kansalaisia. Äidinkielen mukaan luokitellen venäjänkielisiä oli noin 28 000 ja vironkielisiä 10 000. Noin joka kolmas maahanmuuttaja puhuu venäjää tai viroa. Näiden lisäksi Suomessa on muutamia tuhansia venäjänkielisiä kansalaisia, jotka eivät kuulu maahanmuuttajiin vaan perinteiseen vähemmistöön. Useimmat maahanmuuttajat ovat tulleet Suomeen ns. paluumuuttajina, joita meillä omaksutun käytännön mukaan nimitetään inkeriläisiksi.

Maahanmuutto on Suomessa herättänyt suurta huomiota. Sekä myönteisiä että kielteisiä ilmiöitä kuvataan mielellään, mutta keskustelu perustuu aina yksittäistapauksiin tai paikallisiin selvityksiin. Käytettävissä olevat tilastot eivät kerro maahanmuuttajista ja heidän elämästään kovin paljon ja suhde venäläisiin ja virolaisiin tuntuu ristiriitaiselta. Venäläiset ovat olleet meidän näkymätön väestöryhmämme: Suomen venäläisistä ja heidän historiaan on vasta viime aikoina ilmestynyt merkittäviä julkaisuja. Venäläiset turistit herättivät pitkään epäilyksiä kauppoissa, kunnes huomattiin, että heillä on rahaa. Asennetutkimusten mukaan virolaiset olivat 1980-luvun Suomessa hyvin suosittuja, mutta niistä ajoista heidän suosionsa on laskenut jonkin verran.

Mielikuva Venäjän suomalaisesta väestöstä on ollut romanttinen, kuten keskustelu paluumuutosta osoittaa. Suomen valtiolliset rajat eivät ole samat kuin etniset rajat tai ainakaan kielirajat: valtiollisten rajojen ulkopuolella on aina asunut ja epäilemättä asuu vastakin suuri joukko suomenkielisiä ihmisiä. Nykyinen paluumuuttopolitiikka luotiin vedoten puolen vuosisadan takaisiin tai vielä vanhempiin tapahtumiin, ja nyt muuttaneita on arvosteltu siitä, että he eivät ole olleet riittävän suomalaisia.

Maantiede, historia ja elintasoerot selittävät, miksi Venäjältä ja Virosta tulee väkeä Suomeen. Maahanmuuttajien elinolojen selvittäminen tieteellisesti kestäväällä tavalla on tärkeää. Yksittäistapauksista saatujen mielikuvien kokoamiseksi tarvitaan yleiskuva. Tieto on myös yhteiskuntapolitiikan kannalta keskeinen, sillä maahanmuuttoon sisältyy myös sosiaalinen riski. Ei ole suotavaa, että Suomeen syntyy venäjänkielinen vähemmistö, jolla on keskimääräistä enemmän sosiaalisia vaikeuksia. Virolaisten maahanmuuttajien kannalta tilanne muuttuu vuonna 2004, kun Virosta tulee EU:n jäsen.

Kaksi tekijää vaikuttaa siihen suuntaan, että maahanmuuton sosiaaliset riskit eivät toteudu. Ensiksikin maastamuuttajat valikoituvat usein parhaasta päästä: paremmin koulutetut ja terveemmät lähtevät muita useammin, ja he menestyvät myös tu-

lomaassa. Toiseksi onnistunut maahanmuuttopolitiikka, johon meillä pyritään kotouttamislain avulla, tukee tulijoita ja estää mahdollisten sosiaalisten riskien toteutumisen.

Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen ja Kuntoutussäätiön hanke on ensimmäinen tutkimus, joka antaa yleiskuvan Venäjältä ja Virosta tulleiden maahanmuuttajien elinoloista Suomessa. Maahanmuuttajien – erityisesti paluumuuttajien – suomen kielen taito ja kielellinen samastuminen on herättänyt meillä runsaasti keskustelua. Paluumuuton johdosta kuva tulijoiden koulutuksesta on ollut epäselvä: muutto ei ole ohjautunut työvoiman kysynnän mukaan vaan muilla perusteilla. Vaikka työllisyystilanne onkin kohenemassa, on heidän työttömyytensä ollut huomattavan korkea, ja työttömyys liittyy Suomessa köyhyyteen ja toimeentulotukiriippuvuuteen.

Sekä Venäjältä että Virosta tulleiden maahanmuuttajien kielitaito on varsin hyvä: yli 80 % katsoo selviytyvänsä suomen kielellä vähintään kohtalaisesti. Ero näiden kahden ryhmän välillä on kuitenkin selvä. Virolaisista käytännöllisesti katsoen kaikki ymmärtävät suomea hyvin. Kaikista vastaajista noin joka viides katsoo äidinkielen suomen, vaikka he ovatkin käytännöllisesti katsoen kaikki kaksikielisiä.

Myös maahanmuuttajien koulutustaso on hyvä, noin joka kolmannella kaikista on korkeakoulututkinto ja alle 5 % on käynyt vain peruskoulun. Itä-Euroopan maiden kansalaisilla on yleensä hyvä koulutus. Tulomaassaan he ovat resurssi, mutta lähtömaan kannalta resurssien menetys. Hyvää koulutusta ei kuitenkaan voi heti hyödyntää työmarkkinoilla, vaan kyse on koulutusedellytyksistä elinikäisen oppimisen yhteiskunnassa.

Tutkimuksessa mitattiin myös terveyttä koetun terveyden, pitkäaikaissairastavuuden ja koetun stressin avulla. Tuloksia voidaan osittain verrata koko Suomen väestöstä käytettävissä oleviin tietoihin. Sen mukaan ei voi päätellä, että kohderyhmien terveys olisi huonompi kuin suomalaisten ter-

veys keskimäärin. Tämä puolestaan viittaa siihen, että maahanmuuttajat ovat valikoituneet terveydeltään oletetulla tavalla.

Sen sijaan maahanmuuttajista monet ovat kiinnittyneet heikosti työmarkkinoille ja köyhyys on yleistä. Noin joka kolmannella venäjänkielisellä ja useammalla kuin joka kymmenennellä virolaisella työttömyys oli kasautuvaa, toisin sanoen he olivat olleet työttömänä yli 12 kuukautta viimeisten kahden vuoden aikana. Virolaisista joka neljäs ja venäjänkielisistä kaksi viidestä koki jonkinasteista köyhyyttä.

Tutkimuksen keskeinen ajatus on, että yksittäisiä syrjäytymisriskejä vakavampi asia on riskien kasautuminen. Kasautuminen on yleisempää venäjänkielisten kuin virolaisten keskuudessa. Jos tarkastellaan sitä, kuinka usein kasautuva työttömyys, köyhyyden kokemukset ja heikko tai melko heikko koettu terveydentila liittyvät toisiinsa, edellisen ryhmän riski verrattuna jälkimmäiseen on yli kolminkertainen. Venäjänkielisten kasautuva syrjäytymisriski oli yli 10 %, mutta virolaisten riski vain muutaman prosentin suuruinen. Aikaisempien tutkimusten valossa voi siten esittää hypoteesin, että virolaisten kasautuva syrjäytymisriski ei poikkea paljon kantaväestön riskistä.

S i m o M a n n i l a

*Kirjoittaja työskentelee Suomen Akatemian rahoittamassa Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen ja Kuntoutussäätiön tutkimushankeessa *Developing Theory and Methodology of Research into Discrimination and Marginalization* (2001-03).*